

Studia dětství a dítěte jako prvek
pedagogického výzkumu

Essentials of childhood studies for
special education

Mgr. Victoria Shmidt,
Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání

Úvod do přednášky

Vyberte z následujícího seznamu pojmů pět, které podle vás popisují současné problémy dětství:

- Domácí násilí, příliš rychlé/opožděné dospívání, mezery authority, neuspokojená potřeba v autonomii, nedostatek účasti v rozhodování, ohrožení na Internetu, větší požadavky na vzdělání, omezenost citového života a emocionálních vazeb

Dilema Bezpečí *proti* Autonomií

- Dilema pro profesionála: Jakou zvolit míru zasahování do života dítěte a okolí (Odloučit dítě od rodiny čí ponechat)
- Jak splnit požadavky na dobré rodičovství: zprostředkovat vztah mezi dítětem a společností čí hájit zájmy dítěte před veřejným tlakem

Řešení dilematu

Řídí se představou o zájmech dítěte a standardů péči o dítě, ohodnocením rodičů a kvality rodičovství

Většina zemí prochází krizí legitimizace sociálně právní ochrany dětí: nedůvěra ani rodičům ani správám ani dětem

Dilema Bezpečí vs. Autonomií

Studia dětství řeší dilema přes:

- Důsledné zkoumání historického vývoje představ o normálním dětství jako zdroje současných problémů
- Rozbor hnacích sil, které ovlivňují vypracování a rozšiřování představ o dětství, dítěte a rodičovství

Představa a diskurs

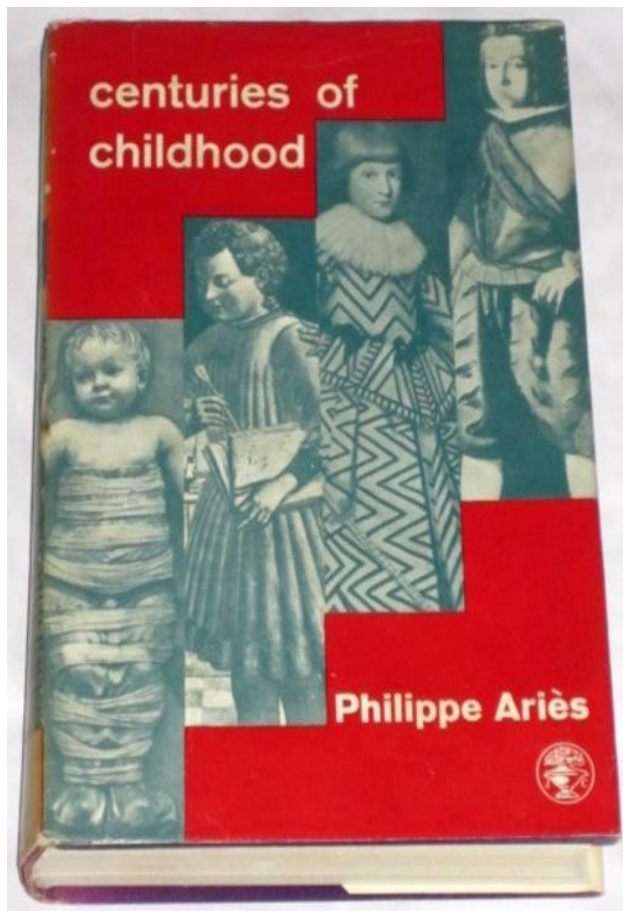
Koordinující diskurs	Komunikující diskurs
Odůvodňuje strategie zasahování do života rodiny a dítěte	Odůvodňuje PR politiky a akce, které se uplatňují státní správou
Racionální zájem se strany těch, kdo má moc, například zvýšení porodnosti	Podpora norem a představ o správním mezi obyčejnými lidmi
Profesionálové, politici, experti	Novináři, spisovatelé, masmédiá

Diskursy dítěte a dětství

Předmět zkoumání: dítě či dětství?

- Dítě v konotaci s rodičovskými vztahy
- Dětství v protikladu dospělosti

Historie dětství: dva teoretických pásma

První doba, která
neoperovala pojmem
dětství

Moderní doba, která
rozlišuje dětství a
dospělost

Typický obraz britské rodina, 17.stoleti

Reklama na domácí spotřebiči, 1960

Závěr k přístupu Ariesa

- Jaký diskurs popisuje teorie Ariesa, koordinující či komunikující?
- Co se dá vysvětlit přes přístup Ariesa, a v čem tento přístup je omezený?

Tři generaci diskursů o dětství

- První generace, před-industriální period (konec 18.století – první půlka 19.století)
- Druhá generace, industriální period (druhá půlka 19.století – první půlka 20.století)
- Třetí (současná) generace, post-industriální period

Tří generací pohledu na dítě

Preindustriální	Industriální	Post-moderní
Dítě jako majetek rodičů	Dítě jako poklad, klíčový zdroj progresu	Dítě jako mající práva a subjekt
Autonomie zajišťuje bezpečí	Autonomie musí být omezeno ve prospěch bezpečí	Hledání strategií vyrovnání autonomie a bezpečí
Nemanželské děti a s handicapem	Téměř každé dítě je v ohrožení	Výjimečná situace když dítě musí být mimo rodiny

Před-sociologické diskursy dítěte

Dítě jako angel, který má pravdu

Dítě jako důsledek hříchu a nástroj zla

Dítě jako nepopsaný list (*tabula rasa*)

Dítě jako vyvinující podle určitého směru

Shody

před-sociologických diskursů dítěte

- Dítě jako pasivní objekt výchovy
- Dospělý jako zdroj uspokojení veškerých potřeb
- Popis dítěte přes jeho potřeby

Dítě-anděl, prvek francouzského osvícenství

- **Zvyšovat citlivost k projevům dítěte, sakralizace dítěte jako zdroje prozřetelnosti**
- **Jean-Jacques Rousseau**

Dítě-zlo, součást církevního habitatu

Ideji: kontrola nad dítětem jako klíčový účel výchovy; nutnost omezovat aktivitu dítěte ve prospěch snadnější kontroly
Autoři: Lloyd deMause

Dítě-nepopsaný list z filosofii pozitivismu

- Dítě jako otevřené jakémukoliv vlivu
- Kultura jako prostor výchovy dítěte
- F. Bakon a další příznivci priority sociálních faktorů

Směrem od biofaktorů k socializace

- Prioritizace přirozeného postupu vývoje dítěte
- Vývoj směrem od biologických faktorů k faktorům sociálním
- Ch. Darwin

Historie rozšíření diskursů

- Internacionální kooperace mezi vědci
- Literární díla
- Propagace přes první manuály o výchově dětí

Diskursy dětství v zemích Bohemii

- Priorita přirozeně vyvinujícího dítěte
- Spojení tohoto diskursu s nacionální idejí
- Vytlačování dalších diskursů jako cizích

Instituty dětství za před-industriální dobu

- Charitativní zařízení pro nemanželské děti, s nejchudších rodin, a dětí s handicapem
- Začátky vzdělávacího systému

Změny hnacích sil v řízení rodinné politiky

- Zvyšování státních zájmu v regulování rodičovství, porodnosti a dětství kvůli industrializaci
- Z dětí se stáváje tzv. *public good* - něco významného ve prospěch blahobytu všech

Změna priorit: od práce k edukaci

- Pokles počtu pracujících dětí, povinné vzdělávání

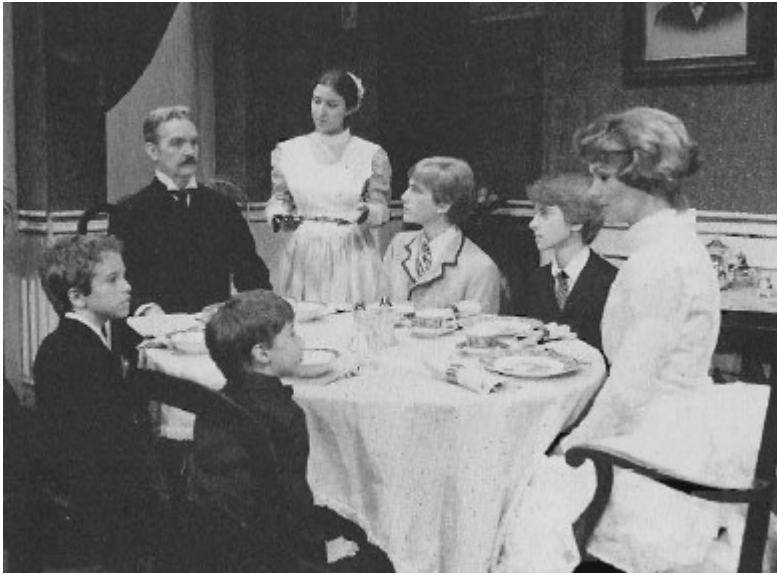

Profesionalizace a institucionalizace péče o děti

- Neprofesionální podpora mateřství se promění v odborní péči

Změna představ o rodičovství

Teoretizace před-sociologické představy o dětství

- Operování idejemi, které připadají tradiční a ověřené časem
- Hledání odborných argumentu ve prospěch před-sociologické představy o dětí
- Účelem je sehnat větší a pevnější kontrolu, legitimizovat zákroky se strany autorit
- Uvádění norem a požadavků k dětem a rodičům, později k odborníkům

Teorie Freuda

► Freud's Psychosexual Stages of Development

ORAL 0-2
Infant achieves gratification through oral activities such as feeding, thumb sucking and babbling.

ANAL 2-3
The child learns to respond to some of the demands of society (such as bowel and bladder control).

PHALLIC 3-7
The child learns to realize the differences between males and females and becomes aware of sexuality.

LATENCY 7-11
The child continues his or her development but sexual urges are relatively quiet.

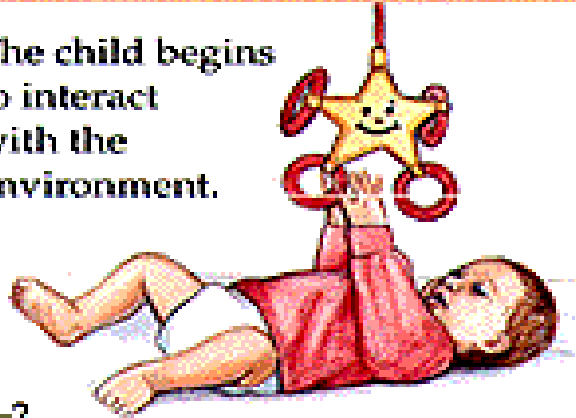

GENITAL 11-Adult
The growing adolescent shakes off old dependencies and learns to deal maturely with the opposite sex.

Teorie Piageta

SENSORIMOTOR STAGE

The child begins to interact with the environment.

0-2

PREOPERATIONAL STAGE

The child begins to represent the world symbolically.

2-6 or 7

CONCRETE OPERATIONAL STAGE

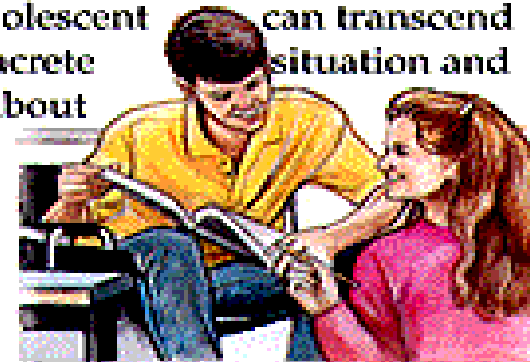
The child learns rules such as conservation.

7-11 or 12

FORMAL OPERATIONAL STAGE

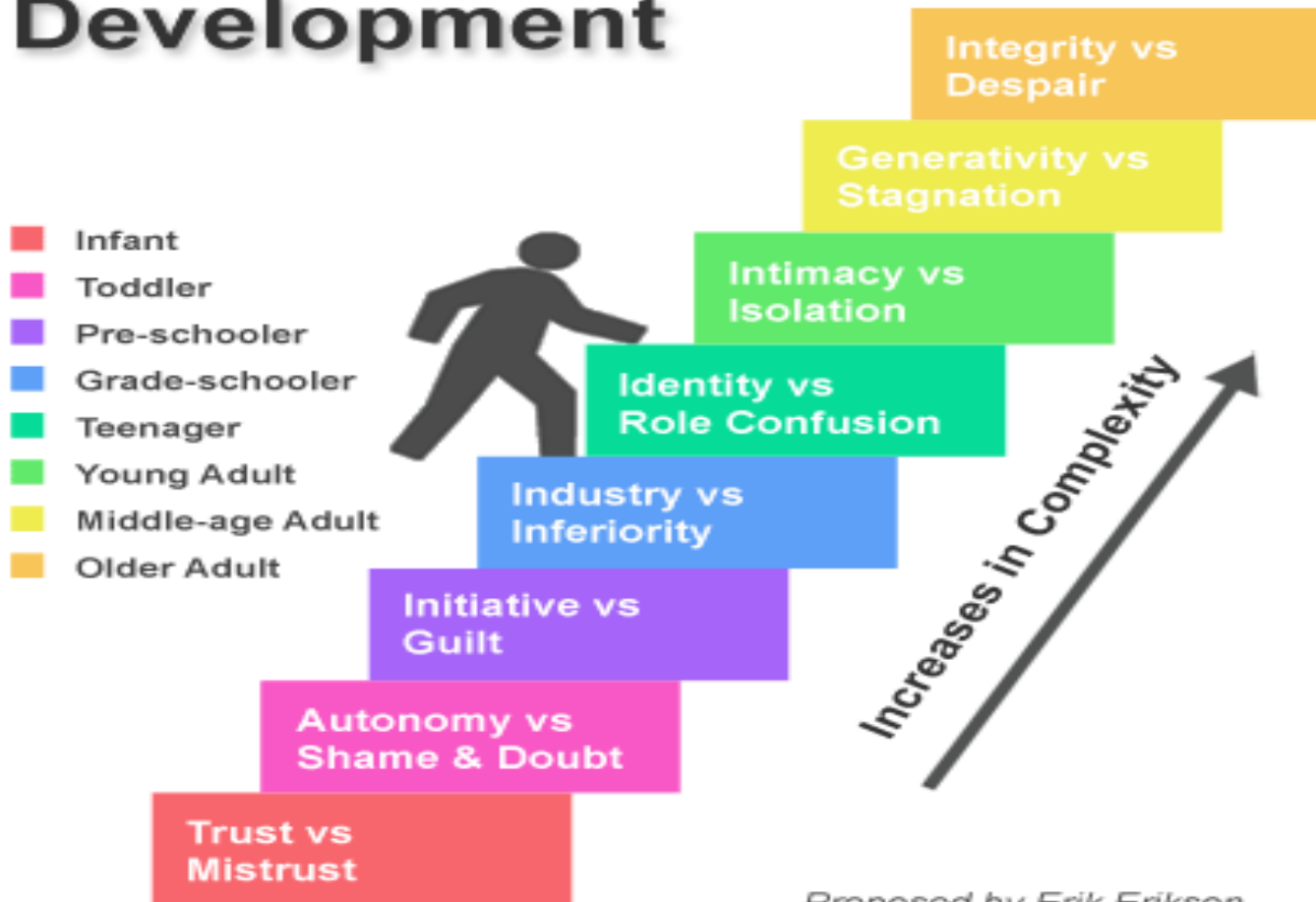
The adolescent can transcend the concrete and think about the future.

12-Adulthood

Další periodizace vývoje dítěte

Stages of Psychosocial Development

Proposed by Erik Erikson

Dítě s postižením v klasické speciální pedagogice

- Dítě s postižením jako úplně jiné než normální dítě a vyžadující větší míru kontroly
nebo
- Dítě s postižením jako nepopsaný list, který vyžaduje trpělivost a správnou strategii nápravy

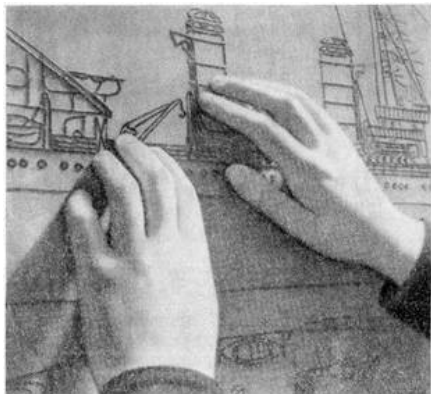

Universalizace vzdělávání děti

Světová škola pro děti s komplexním postižením sluhu a zraku v Zagorsku

Učitel jako demiurge dětského vývoje
který drží veškeré ovládací možnosti

Důslední individuální přístup

Snaha normalizovat dítě, dosáhnout
nejlepších výsledků

Cvičení: děti pod kontrolou

- <http://www.youtube.com/watch?v=42CPf-RXgUM>

Teoretizace diskursů dětství v českých zemích

- Eugenika, selektivní a asimilativní
- Faktory zdraví
- Úloha odborníků
- Libertariánský přístup

Eugenika: aplikace v edukaci

Decentralizace služeb sociálně právní ochrany dětí, 1919-1921

Místní samospráva: okresní péče o mládež

Společnost pro vývoj eugeniky: eugenické poradny

**Aktualizace ústavní péče pro děti s deviacemi ,
1921-1928**

Shromáždění prostředku na
vybudování systému

na Průzkumy mezi řediteli škol

**Specializace ústavů podle věku, stavu vývoje a účelu,
1930-1948**

Právní předpisy

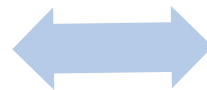
Vyšetření mezi dětmi v ústavní péči

Kostra ve prospěch ústavní péče

Těsná vazba mezi deviací v chování a mentálním postižením

Neschopnost rodičů ani kontrolovat ani starat se o děti s handicapem

Nepostradatelná úloha ústavů a expertů

Sjednocení dvou směrů eugeniky ve prospěch ústavní péče

Podmínky reedukace	Selektivní eugenika	Asimilativní eugenika
Vazba mezi deviací a handicapem	Dědictví jako zdroj	Stejně strategie zasahování
Neschopnost rodičů	Rodiče jako zdroj deviací podle pravidel dědictví	Problém dítěte jako projev omylů rodičů
Nepostradatelná úloha ústavní péče	Vypracování klasifikace deviací a handicapu na základě rozlišování „váhy“ dědictví a špatného okolí	

Romské děti před nástupem do ústavu a po 6 měsíci

Hnací síly změn diskursu kolem dětí

- Změna uspořádání života
- Pružnější formy rodinného života
- Změna vazby mezi prací a soukromí